

УДК 374.32

ПОПОВ О.А.

м. Чернівці, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОЛОДІЖНОГО КОНТИНГЕНТУ В НІМЕЧЧИНІ

В статті здійснено соціально-педагогічну характеристику німецької молоді, визначено її дозвілєві пріоритети, особливості здобуття нею освіти, професійного працевлаштування та включеності в життя суспільства.

Ключові слова: молодь, Німеччина, соціально-педагогічна характеристика, соціально-педагогічна робота з молоддю.

Постановка проблеми. З метою вдосконалення соціально-педагогічної роботи з молодими людьми в нашій державі досить актуальним є вивчення та творче використання зарубіжного досвіду такої роботи, і зокрема німецького. Справді, чимало з технологій роботи з молоддю та підходів до її організації, що використовуються в Німеччині, можуть розглядатися як інноваційні для вітчизняної системи соціально-педагогічної роботи. Для кращого розуміння сутності соціальної і соціально-педагогічної роботи з молодими людьми в Німеччині доцільним видається здійснення соціально-психологічної характеристики німецької молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації соціально-педагогічної роботи з різними категоріями молоді, соціально-педагогічної підтримки безробітної молоді у Німеччині присвячені публікації Данченко О.М., Возної Ю.В., Головатого М. Ф. Соціально-економічну характеристику молоді Німеччини певною мірою здійснено Ломоносовим Д.А. Втім на сьогоднішній день бракує робіт, в яких було б комплексно охарактеризовано німецьку молоді. А саме специфіка молодіжного контингенту і визначає значною мірою особливості провадження молодіжної роботи в країні.

Основними цілями статті є здійснення соціально-психологічної характеристики німецької молоді, визначення їх дозвілєвих пріоритетів та включеності в життя суспільства.

Виклад основного матеріалу. Передусім зауважимо, що наймасштабніші молодіжні дослідження проводяться в Німеччині за сприяння корпорації "Shell" кожні чотири роки, починаючи з 1953 року. Останнє таке дослідження було проведене у період з середини січня по кінець лютого 2010 року, на основі репрезентативної вибірки з молодих людей у віці від 12 до 25 років зі сходу та заходу Німеччини. Якісна частина дослідження базувалась на тривалому інтерв'юванні молодих людей у віці від 15 до 24 років та аналізі різноманітних освітніх програм. Власне,

його результати дали змогу науковцям проаналізувати найважливіші аспекти життєдіяльності молодих людей в Німеччині.

Досить вагомими є також дослідження стосовно умов життя, суспільних та політичних орієнтирів молодих людей "Der DJI-Jugendsurvey", здійснювані неуніверситетською науково-дослідницькою установою Німецький молодіжний інститут. Останнє, і уже третє за рахунком, таке дослідження було здійснено у період з серпня 2003 по січень 2004 року серед осіб віці від 12 до 29 років.

Крім того, великий масив статистичної інформації стосовно населення Німеччини, в тому числі і молодих людей, подається у Статистичних щорічниках, які видаються Німецьким Федеральним Управлінням Статистики.

Отже, за даними Статистичного щорічника 2010, станом на 31 грудня 2008 року в Німеччині було 10 мільйонів 349,6 тисяч осіб у віці до 14 років, тобто осіб, визначених німецьким законодавством, як діти; 3 мільйони 333,7 тисячі осіб у віці від 14 до 18 років, тобто молодих неповнолітніх; і 8 мільйонів 822 тисячі осіб у віці від 18 до 27 років, тобто молодих повнолітніх. Власне, це становило відповідно 12,62 %, 4,07 % і 10,76 % від загальної чисельності населення Німеччини. Слід зауважити, що при виділенні різних вікових груп Німецьке Федеральне Управління Статистики опирається радше на вікові рамки молодості запропоновані ООН, ніж на визначені німецьким законодавством, наприклад досить часто в ролі певної вікової межі фігурує вік 25 років [4].

Розглядаючи гендерну структуру німецької молоді, варто відзначити незначне переважання осіб чоловічої статі серед молодого покоління. Так, за даними того ж Статистичного щорічника 2010 серед молодих неповнолітніх нараховується 1 мільйон 709,8 тисяч юнаків (51,3 %) і 1 мільйон 623,9 тисяч юначок (48,7 %), серед повнолітньої молоді – 4 мільйони 495,2 тисяч молодих чоловіків (51 %) і 4 мільйони 326,8 ти-

сяч молодих жінок (49 %). Водночас, серед населення Німеччини загалом невелику більшість мають представниці жіночої статі (51 %) [4].

У дослідженні "Shell-Jugendstudie-2010" зазначається, що протягом останніх років спостерігається зростання важливості родини для молодих людей. Так, більш ніж три четверти з них (76 відсотків) вказують на те, що для того, щоб бути щасливими вони потребують сім'ю. Це стосується не тільки створення власної родини, але й батьківської сім'ї [1]. Слід зауважити, що така висока оцінка сім'ї не є оцінкою певної форми сім'ї, а радше всього розмаїття наявних у суспільстві сімейних форм.

На цьому тлі, не дивним видається те, що більш ніж 90 відсотків молодих людей перебувають в хороших відносинах з їхніми батьками, погоджуються з методами виховання, які використовуються батьками. При цьому майже три четверти молодих людей будуть виховувати своїх дітей на зразок того, як виховували їх [1].

За даними третьої хвилі дослідження "Der DJI-Jugendsurvey" значна частина молодих людей у Німеччині проживає з своїми батьками, або одним із батьків: це майже всі 12-15-річні підлітки та приблизно половина 16-29-річних молодих людей. З 17-річного віку частка молодих людей, які живуть з батьками постійно зменшується, втім близько 10 % відсотків 29-річних все ще проживають разом з батьками [2]. Це явище дослідники корпорації "Shell" визначили як "готель мама", а серед основних його причин назвали те, що це недорого і водночас зручно для молодих людей [1].

Поширеним серед німецької молоді є і бажання мати власне потомство, – його висловили 69 відсотків молодих людей (проти 62 відсотків у 2006 році). При цьому спостерігаються певні гендерні відмінності: так, молоді жінки висловлюють це бажання частіше (73 відсотки), ніж молоді чоловіки (65 відсотків) [1].

Середньостатистичний вік першого вступу у шлюб у Німеччині впродовж останніх років продовжує зростати. Так, за даними Німецького Федерального Управління Статистики у 2007 році для чоловіків він становив 32,7 років, а для жінок – 29,8 років, а у 2009 році вже 33,1 років – для чоловіків і 30,2 років – для жінок. Себто більша частина людей, які вважаються, згідно з німецьким законодавством, молодими не перебуває у шлюбі. При цьому помітними є гендерні відмінності: чоловіки, як правило, вперше вступають у шлюб дещо пізніше за жінок [3].

Закінчення школи і далі залишається в Німеччині ключем до успіху. Молоді люди, що зали-

шають школу до її закінчення значно рідше знаходять висококваліфіковану роботу, здебільшого не можуть здобути хорошу професійну освіту. Мабуть саме тому, половина з опитаних Німецьким молодіжним інститутом 12-15 річних мають високі освітні прагнення, прагнуть здати іспити на атестат зрілості (das Abitur). Відмінності між Сходом і Заходом країни для цієї вікової групи є майже непомітними. Освітній рівень 16-29 річних теж є доволі високим: близько 40 відсотків з них склали екзамени на атестат зрілості, екзамени для вступу до вищих навчальних закладів. Однак, у цій віковій групі ще помітними є відмінності між молоддю із Сходу і Заходу: молоді люди у Східній Німеччині рідше здобувають вищі освітні рівні [2]. Крім того, виділяються в цьому контексті молоді люди з міграційним фоном – вони частіше за все відвідують навчальні заклади, які пропонують нижчі освітні рівні. Наприклад, діти з міграційним фоном відвідують неповні середні школи (Hauptschule) вдвічі частіше за інших дітей, навіть за умови належності до однакового соціо-економічного класу. Це пізніше відображається і на їх професійному навчанні, здобутті ними вищої освіти.

Незмінною залишається статевоспецифічна тенденція у сфері освіти: протягом останнього десятиліття молоді дівчата випереджають своїх ровесників чоловічої статі у сфері шкільної освіти [1]. Загалом серед 16-29-річних молодих людей рівень освіти жіночої молоді є явно вищим ніж у молодих чоловіків [2].

Як показало дослідження "Der DJI-Jugendsurvey" майже всі 12-15-річні підлітки є учнями загальноосвітніх шкіл, а приблизно з віку 15-16 років і до віку 29 років, простежується диференціація: 16 % – учні загальноосвітніх шкіл, 13 % – студенти, 16 % – молодь, яка здобуває професійну освіту (поза вищими навчальними закладами), 36 % – працюючі (повна і часткова зайнятість), 12 % – не працюючі або мало працюючі і 8 % – безробітні [2].

Процес здобуття власної економічної незалежності молодими людьми є доволі повільним і залежить від різних обставин. Німецькі школярі головним чином утримуються батьками; для студентів і молодих осіб, які здобувають професійну освіту, фінансова підтримка з боку батьків і далі залишається важливим джерелом забезпечення засобів до існування. Майже для половини безробітних молодих людей, за даними дослідження "Jugendsurvey" Німецького молодіжного інституту, батьки відіграють дуже важливу роль у забезпеченні засобів до існування. Крім того одна четверта тих молодих людей, які вже

займаються трудовою діяльністю і отримують прибутки, повідомляють про отримання грошової чи інших видів допомоги від батьків [2].

За інформацією Німецького Федерального Управління Статистики молоді люди станом на 2009 рік виходили на ринок праці пізніше ніж у 1999 році, і відповідно довше навчалися, здобували професійну освіту. Особливо це стосується 20-24-літніх – 36,9% з них працювали у 2009 році, в той час як десятьма роками раніше цей показник становив 44,2%. Частка осіб, які вже працювали і завершили навчання, станом на 2009 рік, послідовно зростала з віку 18 років і залишалася майже сталою з віку 31 року. Серед 30-34-літніх зайнятими були вже 75,8%. З іншого боку, майже половина 20-24-літніх (47,9%) в 2009 році навчалася, співвідносно з 36,9% у 1999 році. Така тенденція зумовлена кількома причинами: більше молодих людей почало навчатися у вищих навчальних закладах, проходити професійне навчання у школі чи поєднувати професійне навчання у школі та на підприємстві у дещо старшому віці [3].

Рівень безробіття серед молодих людей за період з 1999 до 2009 років практично не змінився. Наприклад, серед 20-24-річних частка безробітних зросла за означені 10 років із 6,1% до 6,9%. При цьому слід брати до уваги те, що на ринок праці в 2009 році справила вплив світова економічна криза. Тому таке збільшення частки безробітної молоді не означає погіршення умов виходу на ринок праці для молодих людей [3].

Підсумовуючи вище сказане зауважимо, що рівень економічної активності молодих людей у Німеччині збільшується із досягненням ними старшого віку. Зокрема, серед 15-20-річних частка економічно активних молодих людей складає 31,5%, серед 20-25-річних – 71%, в той час як серед 25-30-річних вже 82,2 % [4, s.89].

Як видно з досліджень, проведених корпорацією "Shell", цінності і погляди на життя німецької молоді є переважно прагматичними: велике значення має досягнення особистого успіху у суспільстві. Проте, хоча 64 відсотки молодих людей повною мірою усвідомлюють, що потрібно знати та чого потрібно прагнути, щоб досягти успіху, тільки 22 відсотки готові на жертви заради безумовного кар'єрного успіху. Крім того, навіть якщо для 60 відсотків молодих людей старанність та особисті амції відіграють важливу роль, вони, тим не менш, прагнуть достатньо уваги приділяти розвагам, зокрема 57 відсотків молодих людей висловлюють бажання насолоджуватись своїм життям повною мірою [1].

Вимагають молоді люди також дотримання певних загальнообов'язкових для всіх соціоморальних норм. Функціонування такої суспільної моралі виступає необхідною передумовою їхньої самостійності, відповідальності за власне життя. 70 відсотків вважають, що потрібно протистояти зловживанням, порушенням прав на роботі та в суспільстві [1].

По відношенню до певних соціальних груп німецька молодь нерідко артикулює упереджене ставлення. Наприклад, досить часто такі упередження молоді люди мають стосовно турецьких родин чи родин репатріантів з Росії. Загалом, 25 відсотків німецької молоді мають упередження по відношенню до якоїсь однієї соціальної групи, 15 відсотків – по відношенню до двох груп, 12 відсотків – по відношенню до 3 і більше груп і, водночас, 48 відсотків німецької молоді не виявляють жодних упереджень.

Релігія для більшості молодих людей у Німеччині продовжує відігравати досить посередню роль. Однак спостерігаються відмінності між трьома різними релігійними культурами. Для молодих людей з нових федеральних земель релігія частіше всього не носить особливого значення, у старих федеральних землях її роль є дещо вищою. Зовсім інакшою є ситуація для молоді з міграційним підґрунтям: вони мають міцний зв'язок з релігією, який у минулому десятилітті навіть посилювався [1].

За даними досліджень "Shell-Jugendstudie" у порівнянні з 2006 роком зростає оптимізм молоді, так 59 відсотків молодих людей в 2010 році були впевненими у своєму майбутньому (проти 50 відсотків у 2006 році), 35 відсотків не визначеними, і лише 6 відсотків змальовували своє майбутнє у темних тонах. Серед молоді з нижчих верств суспільства із оптимізмом оцінювали своє майбутнє лише 33 відсотки.

Схожі соціальні відмінності відображаються також у питанні про задоволеність життям: загалом серед молоді 74 відсотки є задоволеними своїм теперішнім життям, в той час як для молоді з нижчих прошарків населення, цей показник становить лише 40 відсотків [1]. Варто теж відмітити, що незважаючи на такі показники лише 40 % молоді оцінює власне соціальне забезпечення, як позитивне. Свою незадоволеність молоді люди найчастіше висловлюють стосовно можливостей демократичної участі у вирішенні справ школи, професійних питань, і ще частіше стосовно свого фінансовим становищем. Різниця між молоддю Сходу і Заходу з приводу задоволеності власним соціальним забезпеченням, порівняно з попередніми роками, поступово

знівельовується. Тим не менш, наразі для східнонімецької молоді вона все ще є нижчою [2].

Дозвілля, як уже було зазначено вище, відіграє для німецької молоді надзвичайно важливу роль, відкриваючи перед нею нові можливості, часто у взаємодії з ровесниками, задовільнити власні інтереси, випробувати нові форми поведінки. Крім того, дозвілля для молодих людей сьогодні означає високий ступінь свободи. До 4 найбільш часто згадуваних видів дозвіллевої активності належать: користування мережею Інтернет, зустрічі з людьми, прослуховування музики та перегляд телебачення. У порівнянні з результатами дослідження 2002 року можна простежити наскільки важливе значення у дозвіллі молоді завоював Інтернет. Так, у 2002 році тільки одна чверть молодих людей називала користування Інтернетом серед найчастіших видів проведення вільного часу, в той же час у 2010 році його назвали уже 59 відсотків молоді (поруч із зустрічами з людьми) [1].

Спосіб проведення дозвілля сильно відрізняється залежно від віку, соціального походження та статі. На основі різних дозвіллевих інтересів Матіас Альберт, Клаус Хуррельман, Гудрун Квенцель і Ульріх Шнееклот виокремлюють чотири приблизно однакових за кількістю великих групи:

- 1) креативна дозвіллева еліта ("kreativen Freizeitelite") – включає в себе молодих людей, які люблять багато читати, проводити час з сім'єю і залюбки займаються під час свого вільного часу якоюсь креативною чи мистецькою діяльністю. Представники цієї групи рідко займаються "шопінгом", нечасто вештаються без роботи чи відвідують бари. До цієї групи належить частіше жіноча молодь, молодь з вищих прошарків населення і дещо більш юна молодь.
- 2) ангажована молодь ("Engagierte Jugendliche") – часто займаються спортом (у спілках чи самотійно), беруть участь у різноманітних проектах чи грають у комп'ютерні ігри. З іншого боку вони досить рідко слухають музику, зустрічаються з людьми чи просто вештаються без діла. До цієї групи частіше належить більш юна молодь, а також молоді особи чоловічої статі, крім того, це частіше представники середніх і вищих прошарків населення.
- 3) комунікабельна молодь ("Gesellige Jugendliche") – її представники витрачають більше за інших часу на спілкування з іншими молодими людьми. Вони охоче зустрічаються з людьми, ходять на дискотеки, у бари, займаються "шопінгом". Порівняно мало часу витрачають вони на телебачення, комп'ютерні ігри чи перегляд DVD-дисків і є, таким чином, контрастною групою до медіафіксованої молоді. Частіше це молоді особи жіночої статі і дещо старша молодь. Різно-

манітні соціальні верстви населення представлені в цій групі приблизно рівномірно за винятком осіб із нижчих класів, яких рідше можна віднести до цієї групи.

- 4) Медіа-фіксована молодь ("Medienfixierten") – переважно їхньою дозвіллевою діяльністю є перегляд телебачення, прослуховування музики, перегляд DVD-дисків, користування Інтернетом чи навіть просте вештання без діла. Майже не приділяють уваги спорту, читанню книг, креативній діяльності та сімейному дозвіллу. Молоді особи чоловічої статі становлять у цій групі непропорційно велику частку, особливо схильними до цього типу є 15–17 річні юнаки. Чітко простежується тут і вплив соціального походження: майже половина представників цього типу з нижчих прошарків населення [1].

Науковці підсумовують, що все більша залежність дозвілля молодих людей, особливо з нижчих прошарків населення, від електронних медіа негативно відображається на їх шкільній мотивації і успіхах у навчанні. З іншого боку креативне проведення дозвілля молодими особами жіночої статі з середніх і верхніх прошарків населення навпаки сприяє їх шкільній успішності.

Тим не менш сьогодні майже всі молоді люди в Німеччині (96 відсотків) мають доступ до Інтернету (за даними дослідження 2002 року таких було всього 66 відсотків). Крім зростання кількості користувачів Інтернету, відбулось і збільшення тривалості часу, яку молодь проводить у мережі: в середньому це майже 13 годин на тиждень.

Спостерігається в середовищі молодих людей незначне зростання зацікавленості участю у політичному житті (37 відсотків молодих людей), порівняно з рівнем виявленим дослідженнями 2002 (30 відсотків) і 2006 (35 відсотків) років. Проте таке зростання стосується, головним чином, молодих людей у віці від 12 до 18 років, в той час як зацікавленість політикою молоді у віці від 18 до 25 років залишається незмінною.

Політична самооцінка молодих людей залишається стабільною: більшість з них визначає свої погляди як лівоцентристські. Довіра до різних соціальних інституцій теж залишається відносно незмінною. Так високою є довіра до поліції, судочинства, збройних сил, правозахисних та природоохоронних організацій, водночас нижчою до федеральної влади, церкви, великих корпорацій і партій. Цілком логічним, на тлі економічної кризи, видається зменшення довіри молоді до банківської системи. Власне, спостерігається розчарованість не тільки політикою, а й економікою і фінансами. Проте, не зва-

жаючи на певну розчарованість політикою, політичними партіями, молодь готова брати участь в політичній діяльності, особливо коли це набуває для неї особистісної важливості. Цікавим видається той факт, що жіноча молодь, не зважаючи на менш виражені політичні інтереси, порівняно з молодими особами чоловічої статі, характеризується більшою готовністю виявляти політичну активність. На думку науковців, це вказує на все ще, існуючі політичні бар'єри для жіночої молоді і на все ще домінуючу роль чоловіків у німецькій політиці [1].

Спостерігається зростання соціальної активності молоді, її участі у житті суспільства відносно попередніх років. При цьому спостерігаються певні соціальні відмінності: так, найбільш активними є молоді люди з кращою освітою чи з привілейованих прошарків населення [1].

Власне, науковцями Німецького молодіжного інституту було виділено три форми участі німецької молоді у політичному і суспільному житті:

- 1) членство та діяльність в традиційних клубах, спілках та організаціях;
- 2) участь у неформальних об'єднаннях;
- 3) готовність до участі та власне сама участь у вибіркових акціях, які мають на меті політичну артикуляцію [2].

Значну увагу сучасна німецька молодь приділяє екологічним проблемам, і зокрема проблемі зміни клімату, 76 відсотків визначає її як серйозну або дуже серйозну проблему, а дві третіх молоді взагалі вважає, що кліматичні зміни становлять під загрозу саме існування людства. Частина молоді сьогодні акцентує увагу на особистих наслідках і необхідності екологічно відповідальної поведінки. Зрештою кожен другий свідомо економить електроенергію в побуті, 44 відсотки намагаються частіше використовувати велосипеди, віддаючи їм перевагу перед автот-

ранспортом, 39 відсотків обирають невеликі автівки, які споживають менше палива [1].

Висновки. Отже, молодь у Німеччині є вагомим прошарком населення, як у кількісному відношенні, так і з точки зору функціонування соціуму загалом. Сучасні німецькі молоді люди важливу роль відводять сімейним цінностям, здобуттю освіти. Процес здобуття економічної самостійності є для них, як правило, тривалим і супроводжується рядом труднощів. На основі особливостей проведення дозвілля серед німецької молоді виділяються такі групи: креативна дозвіллева еліта, ангажована молодь, комунікабельна молодь та медіа-фіксована молодь, при цьому важливість Інтернету зростає для усіх категорій молодих людей. Стосовно участі у житті соціуму, то німецька молодь є доволі активною, так виокремлюються три форми такої участі: членство та діяльність в традиційних клубах, спілках та організаціях, участь у неформальних об'єднаннях, готовність до участі та власне сама участь у вибіркових акціях, які мають на меті політичну артикуляцію.

Література

1. Jugend 2010. Eine pragmatische Generation behauptet sich [Електронний ресурс]. — Назва з титул. екрану. — Режим доступу: http://www.shell.de/home/content/deu/aboutshell/our_commitment/shell_youth_study/2010/.
2. Jugendliche und junge Erwachsene in Deutschland: Lebensverhältnisse, Werte und gesellschaftliche Beteiligung 12- bis 29-Jähriger / Martina Gille, Sabine Sardei-Biermann, Wolfgang Gaiser, Johann Rijke. — VS Verlag, 2006. — 318 с.
3. Statistisches Bundesamt Deutschland [Електронний ресурс]. — Назва з титул. екрану. — Режим доступу: <http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/EN/Navigation/Statistics/Bevoelkerung/Bevoelkerung.psm1>
4. Statistisches Jahrbuch 2010 für die Bundesrepublik Deutschland mit Internationalen Übersichten [ред. Silvia Krings]. — Statistisches Bundesamt, 2010. — 746 с.

ПОПОВ А. А.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МОЛОДЁЖНОГО КОНТИНГЕНТА В ГЕРМАНИИ

В статье совершенно социально-педагогическую характеристику немецкой молодежи, определено особенности получения молодыми людьми образования, их трудоустройства, включенности в жизнь общества.

Ключевые слова: молодёжь, Германия, социально-демографическая характеристика, социально-педагогическая работа с молодёжью.

POPOV O. A.

SOCIAL-PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS OF GERMAN YOUTH

Social-pedagogical characteristics of german youth is carried out in the article. Besides of that the peculiarities of their education and employment, their political interests and attitudes towards main social institutes are defined.

Key words: youth, Germany, social-demographical characteristic, social-pedagogical work with youth.